

BOMBES FRANQUISTES SOBRE MANRESA

La ciutat de Manresa va patir dos bombardeigs i diversos metrallaments aeris a finals de la Guerra Civil.

Les bombes, llançades per l'exèrcit franquista els dies 21 de desembre de 1938 i el 19 de gener de 1939, mataren un mínim de 35 persones, que se sumen a les 5.000 que van morir per aquest mateix mètode a tot Catalunya.

Per tant, els habitants de Manresa també van ser víctimes d'aquesta nova experiència tràgica dels atacs aeris sistemàtics contra una població civil convertida en un objectiu militar més. El soroll de les alarmes aèries, la vida als refugis, l'estrèpit de les bombes, el pànic, la destrucció de cases, els morts, els ferits... era quelcom que podia afectar tothom en qualsevol moment.

Aquests bombardeigs sobre ciutats indefenses foren un banc de proves per a les avions de l'Alemanya nazi i la Itàlia feixista –aliats del general Franco– de cara a la imminent II Guerra Mundial.

Els manresans i manresanes esdevingueren, doncs, una mena de conillet d'Índies dels interessos polític-militars de les potències totalitàries.

Agost 1938. Línia d'avançament del front. Bombardeig de Manresa. El document mostra la ruta dels bombardeigs i el nom de Manresa. Font: Arxius General del Regim.

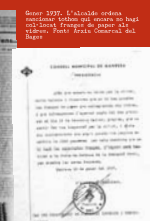

LA JUNTA DE DEFENSA PASSIVA DE LA POBLACIÓ CIVIL DE MANRESA: UNA TASCA MODÈLICA

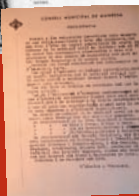
Manresa fou una de les primeres ciutats catalanes que s'organitzà per protegir-se dels bombardeigs. El 1 de desembre del 1936 es constituí la Junta de Defensa de la Població Civil. Era formada per responsables tècnics i polítics municipals, a més de representants de Creu Roja, Bombers, Telefònica i el Sindicat de Llum i Força. En fou el president el regidor Ramon Sanz i el secretari Aniceto León, catedràtic de l'actual Institut Lluís de Peguera.

Reportatge publicat al diari "El Sol" de Manresa, del 1938, sobre la Junta de Defensa Passiva de la Població Civil de Manresa. Font: Arxius General del Regim.

Reportatge publicat al diari "El Sol" de Manresa, del 1938, sobre la Junta de Defensa Passiva de la Població Civil de Manresa. Font: Arxius General del Regim.

Document de la Junta de Defensa Passiva de la Població Civil de Manresa, amb text i dibuixos. Font: Arxius General del Regim.

La Junta es mostrà molt activa. De seguida, aprovà una sèrie de mesures preventives prou importants:

- instal·lar sirenes d'alarmes i establir llocs de vigilància que informessin de la proximitat de l'aviació enemiga;
- exigir als ciutadans que col·loquessin tires de paper engomat als vidres de les finestres;
- obligar a elegir un responsable de cada casa;
- endegar una intensa campanya informativa perquè la població sabés com actuar en cas d'atac aeri...

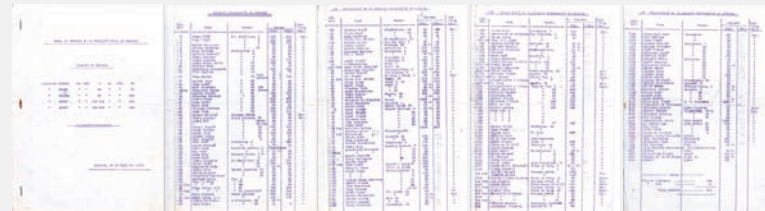
Una de les seves actuacions més innovadores fou el treball de protecció contra les armes químiques i els gasos que podria utilitzar l'aviació franquista. La Junta va decidir fabricar cures antigàs. Després de moltes proves, es van confeccionar a les Sederías Balcells i el mes de juny del 1937 ja n'hi havia prou a tothom.

ELS REFUGIS

La principal tasca de la Junta de Defensa Passiva fou la construcció i habilitació de refugis. Tanmateix, els treballs es toparen amb nombrosos problemes com ara la crítica situació econòmica de l'Ajuntament, i l'escepticisme d'aquelles persones que creien que Manresa no seria mai bombardejada.

L'interior d'un refugi solia ser angonant: brut, enfornat, fosc... Això sense oblidar les empentes en el moment d'entrar-hi, quan sonaven les alarmes, i l'amunteigament de persones.

Durant els darrers dies de la guerra, la por era tant gran que molta gent optà per quedar-s'hi de manera permanent, malgrat l'absència de condicions higièniques i d'altres serveis bàsics. Aquest fou el cas del refugi del turó de Puigterrá o el túnel dels Ferrocarrils Catalans (Viladordis).

Document de la Junta de Defensa Passiva de la Població Civil de Manresa, amb text i dibuixos. Font: Arxius General del Regim.

Refugi situat a la plaça de Sant Domènec de Manresa. Font: Arxius General del Regim.

Document històric sobre el refugi situat a la plaça de Sant Domènec de Manresa. Font: Arxius General del Regim.

Refugis més destacats

Construïts de nou

Grup Escolar Rensalença

Antic Parc de Bombers (arran de la paret de la Muralla)

Plaça de Sant Domènec (al costat del Conservatori)

Carrer de Sant Miquel (a l'antic solar de l'església)

Estacions de Manresa Alta i del Nord

Plaça de la Reforma

Turó de Puigterrá (amb diverses galeries)

Xanfra Dos de Maig-carretera de Cardona

Carrer de Ginjoler

Repais habilitats

Soterranis de la Fàbrica Nova, Magatzems Jorba i la Farinera

Indústries reconvertides en fabricues de material de guerra, com Cal Marquet i Cal Serrahina

Túnel dels Ferrocarrils Catalans (Viladordis)

Ciudadà de Manresa: ¿Ja has anat a oferir la teva col·laboració a la Junta de Defensa Passiva per a la construcció de refugis i trinxeres?

Ciudadà: Quan sentis les sirenes tocant senyal d'alarma, acudeix al refugi més proper.

L'ESPIONATGE FRANQUISTA SOBRE MANRESA

Els bombardeigs i metrallaments aeris sobre Manresa van ser planificats amb temps per part de l'exèrcit franquista. Ja a l'abril del 1937, l'Aviazione Legionaria italiana havia pres fotografies aèries de la ciutat.

Els diversos **servis secrets franquistes** feia temps que recollien dades i situacions sobre objectius manresans susceptibles de ser bombardejats. Una part de les informacions procedia dels seus propis agents, pel control que tenien de ports i fronteres. No tots les dades, però, eren correctes i precises. Sovint hi havia

Maig 1937. Fotografia aèria de Manresa, presa des d'un avió italià. A la part superior, es veu el centre de la ciutat, amb el carrer principal i el carrer de Sant Joan. A la part inferior, es veu el riu Cardener i el pont de Sant Joan.

LES INFORMACIONS DELS DESERTORS

Moltes de les dades que les autoritats franquistes obtenien sobre Manresa procedien «de bon grat o per la força» de persones que fugien de la zona republicana, de presoners de guerra o de desertors de l'exèrcit republicà.

A partir de les diverses fonts d'informació, els avions van poder disposar de plànols i croquis de Manresa i comarca amb els «objectius militars» que calia bombardejar.

Tanmateix, i tot parlar d'«objectius militars», l'exèrcit franquista sabia que la precisió tècnica a l'hora de deixar caure les bombes era realment precària i que això provocava moltes víctimes innocents.

La Fundación Ubach de «armes fabrica exclusivamente bombas de 1.200 kilos para sortero de él. Cada tres semanas funden mineral para solda mil bombas. También fabrican el mismo producto en otros lugares tan

La Fundación Ubach de «armes fabrica exclusivamente bombas de 1.200 kilos para sortero de él. Cada tres semanas funden mineral para solda mil bombas. También fabrican el mismo producto en otros lugares tan

exageraciones notables. **L'acció conjunta dels serveis d'espionatge** és la que va proporcionar les dades sobre Manresa. La Legió Cóndor, que disposava d'un eficient servei d'escolta radiofònica, i l'Aviazione Legionaria tenien els seus propis mitjans d'obtenció d'informació, la qual era compartida entre les tres aviacions (alemanya, italiana i espanyola) que formaven part del bàndol franquista i que bombardejaren Catalunya en la fase final de la guerra.

Desembre 1936. Mapa dels objectius militars de Manresa, presa des d'un avió italià. A la part superior, es veu el centre de la ciutat, amb el carrer principal i el carrer de Sant Joan. A la part inferior, es veu el riu Cardener i el pont de Sant Joan.

Objectius manresans triats per a bombardejar

- Depòsits de la CAMPSA («en el Paso del Río. Cerca estación Berga»)
- Indústria on es fabricava material de guerra («Hay muchas en Manresa. Casi todas en el centro de la población». I, en diversos informes, «semental: Maquinaria Industrial, Fábrica Lluvia, cal Marquet, les fundicions Ubach, Ila, Alegre, Desvues, Cole, etc) La fabrica Pirelli, malgrat la nacionalitat italiana dels propietaris, qualificada com a «fabrica de material para protección contra gases»)
- Depòsits de material de guerra (edifici de l'Escolador, Fabrica dels Panys, convent de Sant Francesc, i «otro en una gran fabrica al sur de la ciudad»)
- Estacions de ferrocarril («en «suele haber acumulado mucho material». Per exemple, el 19 de gener del 1939 els voltants de l'Estació del Nord foren bombardejats i l'Estació de Manresa-Alta fou metrallada)
- Carristers (la de Manresa a Calaf i la ruta de Sallent foren metrallades en diverses ocasions)
- Ponts (sobretot del ferrocarril, atacats també el dia 19)
- Casernes i centres de concentració de tropes republicanes (el 21 de desembre del 1936 l'aviació llançà bombes a l'entorn de les casernes del Carme i de l'edifici de Sant Ignasi, convertit al·loberos en caserna)
- Centralistes i línies elèctriques d'alta tensió (Olesa Roja, Pont dels Capellans, Compayia Anónima Manresana d'Electricitat)
- Aerodrom de Sallent i Santpedor...

ELS DOS DIES FATÍDICS

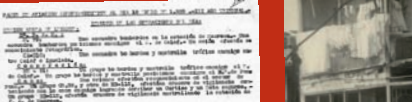
Salida de la Casa de la Familia de Manresa, tomada el 21 de desembre del 1936. Els soldats de l'exèrcit franquista van atacar la casa de la família de Manresa, que era un refugi per a les tropes republicanes.

Ara fa 70 anys, l'aviació franquista va bombardejar Manresa en dues ocasions. Era un perill contra el qual la ciutat no tenia cap defensa activa.

El primer bombardeig fou el dia 21 de desembre del 1938 amb uns resultats ben trágics: almenys 33 persones i moltes destruccions materials, bàsicament domicilis i negocis particulars. Els pretesos «objectius militars» pràcticament no foren tocats.

Després de moltes falses alarmes, generalment provocades per la «pava»-avió que sobrevolava la rereguarda sense bombardejar-, una bona part de la població

21 de gener del 1939. En l'ofensiva final de Catalunya les tropes franquistes van atacar la ciutat de Manresa. Els soldats de l'exèrcit franquista van atacar la ciutat de Manresa, que era un refugi per a les tropes republicanes.

Salida de la Casa de la Familia de Manresa, tomada el 21 de desembre del 1936. Els soldats de l'exèrcit franquista van atacar la casa de la família de Manresa, que era un refugi per a les tropes republicanes.

Salida de la Casa de la Familia de Manresa, tomada el 21 de desembre del 1936. Els soldats de l'exèrcit franquista van atacar la casa de la família de Manresa, que era un refugi per a les tropes republicanes.

- Heridos Asistidos a causa de la causa en el Dispensario nostro ho

21 de desembre del 1936. La referència a la Legión Cóndor, que era un dels principals elements de l'exèrcit franquista, és una clara al·lusió a la seva participació en els bombardejos a Manresa. Els soldats de l'exèrcit franquista van atacar la ciutat de Manresa, que era un refugi per a les tropes republicanes.

21 de desembre del 1936. Els soldats de l'exèrcit franquista van atacar la ciutat de Manresa, que era un refugi per a les tropes republicanes.

No cercava la protecció dels refugiats. Fins que va arribar el dia 21. Les escenes de sorpresa, primer, i de pànic, després, foren gairebé instantànies, atrotinades per la tragèdia d'aquelles famílies que foren colpides per la mort o la destrucció de les seves cases i negocis.

El segon bombardeig, menys intens que el primer, produí un mínim de dos morts. Ara sí: tothom s'anagava i molta gent havia fugit de la ciutat tot cercant més seguretat davant l'imminent final de la guerra. Era el dia 19 de gener del 1939. Ciné dies després, les tropes franquistes entraven a la ciutat.

21 de gener del 1939. Els soldats de l'exèrcit franquista van atacar la ciutat de Manresa, que era un refugi per a les tropes republicanes.

Salida de la Casa de la Familia de Manresa, tomada el 21 de desembre del 1936. Els soldats de l'exèrcit franquista van atacar la casa de la família de Manresa, que era un refugi per a les tropes republicanes.

Salida de la Casa de la Familia de Manresa, tomada el 21 de desembre del 1936. Els soldats de l'exèrcit franquista van atacar la casa de la família de Manresa, que era un refugi per a les tropes republicanes.

LES VÍCTIMES MORTALS

El dia 28 de desembre del 1938 i 19 de gener del 1939, després de l'entrada dels avions franquistes a la ciutat, es van produir dos bombardejos que van provocar la caiguda de nombroses bombes a la ciutat. Aquests bombardejos van provocar la mort de moltes persones i la destrucció de molts edificis. Aquests bombardejos van ser organitzats pel Regim de Franco i van ser una de les últimes accions militars de la guerra civil espanyola.

EL TESTIMONI D'UN AVIADOR QUE METRALLÀ MANRESA

... a media mañana se recibió una orden de actuar sobre la estación de Manresa, nudo ferroviario de gran movimiento, al irse encajonando allí, divisiones separatistas, en su cobarde retirada, y en especial, sobre unos trenes militares que, según confidencias, aquella mañana debían llegar...

... mientras los cañonazos y ametralladoras de su aparato barren inmundicias, entona a voz en cuello una oración entusiasta, una plegaria sentida, que fue sincera y española. muy española...

(Fragment de la novel·la «Carlos María» d'Adro Xavier. Sota aquest pseudònim, l'autor de l'escrit parla del seu germà, l'alferes de l'aviació franquista Carlos Rey-Stolle Pedrosa, que va participar en el metrallament aeri sobre Manresa del dia 19 de gener del 1939. L'últim paràgraf forma part d'un comentari del mateix Adro Xavier sobre el fet que els trets que disparava des de l'aire «barren inmundícies».)

Els dos bombardeigs aeris sobre Manresa van provocar un mínim de 35 morts. Gairebé totes les víctimes eren població civil: gent gran, dones i criatures, ja que una bona part dels homes joves estaven al front.

Tot plegat, amb l'agreujant que aquestes víctimes dels bombardeigs ho van ser per partida doble: poc abans del col·lapse final del bàndol republicà, no van rebre cap mena d'ajuda oficial; i un cop acabada la guerra, les noves autoritats franquistes no van reconèixer cap responsabilitat en els fets. Per tant, familiars de víctimes mortals, ferits i supervivents sense llar van haver d'intentar tirar endavant pels seus propis mitjans.

Lluís Arquerons i Bofill amb la seva família. (Col·lecció familiar)

Valentí Bonvehí i Closas. (Col·lecció familiar)

Benet Garcia i Duarte. (Col·lecció familiar)

Les germanes Maria i Benet Gibert i Rubinart. Foren mortes a l'edat de 12 i 11 anys, quan corrien cap a casa mes, després d'haver estat a les caves de l'aviació franquista. (Col·lecció familiar)

José Brunet i Puig. (Col·lecció familiar)

Maria Casas i Sala i el seu fill petit, Josep Guitart i Casas. (Col·lecció familiar)

Manuela Gros i Pla. (Col·lecció familiar)

Al centre de la imatge i d'esquerra, Maria Prat i Salles i Concepció Salles i Subirana, víctimes mortals del bombardeig del dia 28 de desembre. (Col·lecció familiar)

Ignasi Corrons i Pujol. (Col·lecció familiar)

José Bonvehí i Rubinart. (Col·lecció familiar)

Benet Torrens i Puigalt, en posició de la primera remota. (Col·lecció familiar)

Benet Vilare i Raurich (a la dreta de la foto), amb els seus germans de, des de dalt, per sota les galtes. (Col·lecció familiar)

Salvador Gros i Redorta. (Col·lecció familiar)

UNES MORTS I DESTRUCCIONS INNECESSÀRIES

Els bombardeigs i metrallaments aeris sobre Manresa i altres municipis catalans es produïren després de la Batalla de l'Ebre, quan la guerra ja estava decidida a favor de l'exèrcit franquista.

La mort de tantes víctimes innocents resulta del tot injustificada. Era matar per matar. Això sí, amb uns objectius psicològics molt clars: produir el pànic entre la població civil, desmoralitzar-la i dissuadir-la de qualsevol intent de resistència. Així doncs, aquests bombardeigs van ser una mostra de la brutalitat de la dictadura franquista que s'atansava amb la voluntat de perpetuar-se en el poder.

Balanc dels 2 bombardeigs

35 morts identificats
(2 soldats i 33 persones civils)

Entre les víctimes hi havia 6 nens i nenes de menys de 13 anys i 13 dones d'entre 15 i 66 anys.

1r bombardeig (21-12-1938)

NOM	EDAT	DOMICILI
Adán i López, Francisco	3	Barriada de Les Tortoneres, carrer núm. 4
Amenós i Busquet, Ramon	21	Plaça de Sant Ignasi (Igualada)
Armengol i Ricart, Domènec	46	Ctra. del Pont de Vilomara, Casa Volant
Bassi i Flix, Primitiu	29	Viladonja, Torre Planell
Bonvehí i Closas, Valentí	50	Viladonja 2
Brunet i Puig, Joan	17	Tossal del Covo 30
Casas i Sala, Maria	36	Ctra. del Pont de Vilomara 1, Cases barates
Corrons i Lladó, Ignasi	75	Sant Andreu 25, 2n
Cos i Tarres, Maria	45	Santa Lúcia 43
Díaz i Vera, Tomasa	26	Carró 27, 1r
Garcia i Duarte, Genís	39	Tossal del Covo
Garcia i Martinez, Carmen	55	Santa Lúcia 1
Gibert i Rubinart, Maria	12	Pujada Roja
Gibert i Rubinart, Marina	11	Pujada Roja
Gras i Redorta, Salvador	39	Remet de Dalt 28, 1r
Gros i Pla, Manuela	28	Sant Llorenç de Brindis 40
Guals i Santamaria, Josep	38	Ctra. de Santpedor 12, Cases barates
Guitart i Casas, Josep	3	Ctra. del Pont de Vilomara 1, Cases barates
Prada i Millán, Andreu	28	Sardenya 378, 2a 3ª (Barcelona)
Prat i Salles, Maria	22	Viladonja 3
Puig i Carvi, Josepa	32	Viladonja 2
Puig i Cumulada, Abdó	18	
Ros i Sala, Dolores	50	Santa Lúcia 1, 3r 1ª
Salles i Subirana, Concepció	45	Viladonja
Samperi i Santamaria, Àngel	8	Ctra. de Vsc 122
Serrallonga i Rubiralta, Josepa	15	Viladonja 81
Singla i Vila, Maria	66	Casa Miser Ma (actual Font del Capellà)
Torrents i Puyaltó, Enric	17	Sant Maurici 51
Vázquez i González, Leonardo	35	
Vila i Planas, Ignasi	43	Llibertat 37
Vilalta i Sala, Baldiri	53	Vall de Santa Clara 4
Vilaró i Raurich, Enric	8	Viladonja 81
Xerpell i Balet, Concepció	58	Sant Maurici 76

2n bombardeig (19-01-1939)

NOM	EDAT	DOMICILI
Arquerons i Bofill, Lluís	61	Llibertat 14
Molins i Perarnau, Josep	61	Barresos 30

ORGANITZEN:

AMB LA COL·LABORACIÓ DE:

Comissariat de l'exposició: Joaquim Aloy i Bosch i Pere Gasol i Pujol

© Joaquim Aloy i Bosch i Pere Gasol i Pujol, pel text
© Arxiu Comarcal del Bages, Arxiu Municipal de Manresa, Oficina Històrica de l'Aeronàutica Militar (Roma), Arxiu General Militar de Avia, Institut de Història i Cultura Militar (Ministerio de Defensa), pel documents
© Arxiu Comarcal del Bages, Oficina Històrica de l'Aeronàutica Militar (Roma), i diverses col·leccions familiars, per les fotografies

Reservats tots els drets. No es permet la reproducció total o parcial d'aquests documents i imatges sense l'autorització prèvia, i per escrit, dels titulars dels drets d'autor.

Agraiments: Josep Alet Puig, Jordi Basiana Obradors, Pere Bonvehí Arumí, Imma Comes Bosch, Pere Duran, Xavier Jové Garcia, Jordi Oliva Llorens, família Oliveras Rubiralta, Conxita Pancerias Estruch, Jaume Pons Aguiló, família Pujol Roca, Jordi Torres Planell, Tània Xaragosa Cases, Biblioteca del Casio i també tots els testimonis dels fets i els familiars de les víctimes dels bombardeigs que ens han ajudat a reconstruir aquest capítol de la nostra història.

Disseny i imatge: Laia Olivé
Producció: Porquet Prat, SL
Correcció lingüística: Josep Alet

Dates de l'exposició: del 15 de desembre de 2008 al 25 de gener de 2009, amb motiu del 70è aniversari dels bombardeigs franquistes sobre Manresa.

Trobareu més informació al web:
"Els bombardeigs franquistes a Manresa (1938-39)"
(www.memoria.cat/bombardeigs),
amb documents, imatges i vídeos de familiars de les víctimes i de testimonis dels bombardeigs.